

Historische achtergronden van het West-Vlaams Trabolspel

Gerard Vervaeke (1)

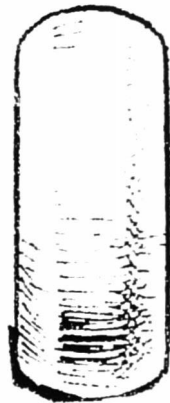
Bolspel is van alle tijden

Het bolspel lijkt zo oud te zijn als de mensheid. Wie zou er aan twijfelen dat men reeds in de oudste tijden met stenen wierp naar mikt-punten, hetzij om voorwerpen te raken, hetzij om het dichtst bij een lijn of een punt te komen? In heel wat Engelse geschriften maakt men gewag van het feit dat het bolspel al bestond bij de Oude Egyptenaren. Een favoriet tijdverdrijf zou een spel geweest zijn waarbij zij ruwe ronde stenen naar stenen kegels rolden. Sporen van dit spel zouden gevonden zijn in graven van 5.000 jaar voor Christus.

De Britten beweren dat het georganiseerd bolspel in Europa ontstaan is in hun land in de 13e eeuw. De *Southampton Bowling Club* is de oudste club van Groot-Brittannië voor wat het Green Bowls-spel betreft. Hij werd gesticht in 1299 en is nog steeds actief.

Vandaag kennen we wereldwijd tientallen soorten bolspel, zelfs al beperken we de definitie tot het spelen op de grond, in tegenstelling tot het bollen werpen door de lucht. Het bolspel heeft immers eeuwenlang een wervelende evolutie meegemaakt. Door de jaren heen heeft men de spelen aangepast aan vindingrijke ideeën van de beoefenaars en aan nieuwe materialen. Aanvankelijk zal men gespeeld hebben met eenvoudige, sferische bollen, hetzij in steen of in hout. In een volgend stadium zal men de vorm van de bollen een beetje gewijzigd hebben, opdat ze in hun loop naar een bepaalde zijde zouden neigen. Vervolgens zal men ook wijzigingen ingevoerd hebben zowel op het vlak van het speelterrein en zijn afmetingen als op het vlak van de bolvorm, van minder sferisch naar meer cilindrisch. In bepaalde landen is men blijven spelen op grasvelden, in andere heeft men de gedamde weidearde opgezocht. Men speelde vroeger alleen buiten, vandaag speelt men meestal binnen. De materie waaruit de bollen gefabriceerd zijn, heeft ook grondige veranderingen ondergaan. Vooral in de laatste vijftig jaar is hout meer en meer vervangen door synthetische stoffen. Het gevolg van deze evolutie is dat er vandaag zeer veel soorten bolspel bestaan, elk met hun eigen charme. We zijn evenwel van mening dat al deze soorten een gemeenschappelijk stamboom hebben. Het West-Vlaams trabolspel is er één van.

Wanneer het trabolspel uitgevonden werd, is moeilijk te achterhalen wegens het geringe aantal geschriften in de archieven van bibliotheken. We kunnen niet anders dan ons baseren op enkele schaarse en

Platte bol

Trabol

(1) Gerard Vervaeke is voorzitter van de West-Vlaamse Boldersfederatie, en auteur van het boek "Het West-Vlaams Trabolspel. Mijn Passie".

summiere aanwijzingen. De oudste getuigenissen, op schilderijen, dateren uit de 17e eeuw.

In het boek "Het bolspel in Vlaanderen" van Renaat Van Der Linden lezen we dat het Prentenkabinet van de Koninklijke Bibliotheek te Brussel vijftien gravuren met voorstellingen van het bolspel bevat, naar schilderijen van David Teniers de Jonge. Een ander sprekend getuigenis van het bestaan van het bolspel in de 17e eeuw is het schilderij op het Virginaal van Joannes Couchet uit 1650 in het museum Vleeshuis te Antwerpen.

Dichter bij de 21ste eeuw vinden we meerdere interessante schriftelijke getuigenissen, die de basis vormen van wat we "de Gouden Eeuw (1850-1950) voor de ontwikkeling van de herbergen" willen noemen.

De Gouden Eeuw (1850-1950). Herbergen en volksspelen vieren hoogtij.

Het is onbetwistbaar dat de ontwikkeling van het bolspel en de bolletra's in de 19e eeuw verband houdt met de ongebreidelde vermenigvuldiging van de herbergen, staminesees en drankhuizen. De verklaring is niet ver te zoeken : het sociaal klimaat en de levenswijze van die tijd ligt manifest aan de basis. Het is de eeuw van de machines en de industrialisatie. Veel fabrieken rijzen uit de grond en een zeer groot deel van de bevolking gaat er zijn boterham verdienen. Vele mensen "plooiden" onder het gewicht van hun dagelijkse arbeid en snakten naar ontspanning in het korte weekend. Enige verstrooiing moesten ze ergens gaan zoeken...

En die was best te vinden in de herberg, waar zij vrienden en kennissen ontmoetten. Alles in het leven van Jan met de pet was erg plaatsgebonden. Verre verplaatsingen waren haast onmogelijk, want transportmiddelen waren schaars. Misschien bestond er hier en daar al, tussen twee steden, een trein- of tramverbinding. De eerste fietsen verschenen voor het eerst, maar waren voorbehouden voor welgestelde gezinnen. Meestal moest men zijn toevlucht nemen tot een verplaatsing te voet. Dus zocht men zijn ontspanning en vermaak dicht bij huis. De herbergen rezen als paddenstoelen uit de grond. Ideale ontmoetingsplaatsen voor sociaal contact, maar na verloop van tijd, plaatsen waar men gretig bier en alcohol verbruikte, want ook dat was thuis niet mogelijk noch gewenst. Praktisch iedere gemeente kende zijn brouwerij-tje. De brouwers beseften dat herbergen hen een uitstekende gelegenheid boden om hun commercie te laten bloeien. Bijgevolg spanden ze zich in om de herbergen te vermenigvuldigen. Ze kochten veel huizen op die ze inrichtten als herbergen. In een nummer van 1888 van het weekblad *De Gazette van Rousselare*, orgaan der Katholieke Gezindheid, lezen we dat er 436 herbergen geteld werden in Roeselare, toen een stad van 21.000 inwoners, kinderen inclusief.

Het oudste drankhuis van Brugge alwaar in de 19e eeuw een bolletra lag en waar de burgerij zeer veel speelde. *Renaat van der Linden, KBOV 1966*

Een herbergier die zich een beetje respecteerde, deed inspanningen om klanten aan te trekken en ze aan zijn etablissement te binden. Hij offerde veel soorten volksspelen, want de klanten hadden ook behoefte aan vermaak. In vele herbergen kon men deelnemen aan het bolspel. Er waren veel soorten bolspel mogelijk: de pierbol, de ladderbolling, sprietbollen, vloerbollen, de gaibol... en last but not least het trabolspel, ongetwijfeld een der favoriete spelen.

Rond de eeuwwisseling en in het begin van de jaren 1900 zal het aantal herbergen en bolletra's wellicht een hoogtepunt bereikt hebben. Precieze getallen van bolletra's voor onze provincie zijn niet te achterhalen, maar wij horen toch regelmatig hoge getallen citeren, zoals meer dan 20 in Eernegem, in Roeselare minstens 40, in Izegem meer dan 20.

Een merkwaardig Roeselaars document uit 1876.

Wij ontdekten in het stadsarchief van Roeselare een zeer oude affiche met de aankondiging van een prijskamp in het trabolspel in het jaar 1876 in de stad "Rousselare". Dit is een zeer waardevol document met opvallende gegevens. Roeselare zal bijna zeker rond het jaar 1876 een boeiend centrum van het trabolspel geweest zijn. Ten bewijze daarvan het aantal spelers dat aan de vermelde prijskamp heeft deelgenomen: niet minder dan 344 of 86 ploegen van 4 bolders. Ongelooflijk maar waar, meer dan driehonderd bolders, uit 10 gemeenten uit de streek van Roeselare. Deze cijfers zijn een duidelijke illustratie van het belang van het trabolspel in het ontspanningsleven van de bevolking.

Vanaf 1950: Teleurgang van de herbergen.

Na de Tweede Wereldoorlog zag de wereld, onder invloed van een economische heropbloei, er helemaal anders uit. De bedrijven ontplooiden diverse nieuwe activiteiten, inspelend op de nieuw gecreëerde behoeften van de consumptiemaatschappij. De talrijke uitvindingen, deels uit ons eigen Europa en deels uit de Verenigde Staten, boden de mensen meer werk en zorgden dus voor grotere koopkracht. De transportmogelijkheden verbeterden in een snel tempo. In de industrie beleefde men een enorme schaalvergroting met massaproductie en goedkopere verbruiksgoederen tot gevolg. Vele gezinnen kregen de mogelijkheid om zich een wagen aan te schaffen. Dankzij staatsubsidiëring van tienduizenden sociale woningen, konden ze ook een huis kopen of laten bouwen. De bouwactiviteit floreerde zoals nooit voorheen. Veel werk, nog meer inkomen, nog meer koopkracht. Het sociaal klimaat kreeg een heel andere dimensie. Het aantal werkuren ging naar beneden, wat resulteerde in meer vrije tijd. De werknemers genoten van meer betaald verlof. Ze namen ook een jaarlijks verlof van een paar weken, al dan niet in het buitenland. De eerste vliegtuigvakanties werden geboekt.

Niet alleen zich verplaatsen en reizen was nieuw, maar ook naar de bioscoop gaan werd bijzonder populair.

En vanaf 1950 kwam dan de allergrootste nieuwigheid, de televisie. In een tiental jaren tijd had ieder gezin zich een televisietoestel aangeschaft. De televisie bracht een belangrijke wijziging teweeg in de manier waarop de gezinnen zich 's avonds ontspanden. De kijkkast hield de mensen thuis. De herbergen en drankhuizen kregen minder en minder bezoekers. Veel cafés zagen hun omzet aanzienlijk achteruitgaan. De kosten konden nog nauwelijks gedekt worden. Er was meer te verdienen in een bedrijf en het geregeld werknemersleven was inmiddels veel aantrekkelijker geworden. Vandaar dat talrijke herbergen hun deuren sloten. Ook de bolletra's verbonden aan de herbergen zagen hun cliënteel geleidelijk verminderen. De ouderen werden niet meer vervangen, want de jongeren hadden andere vormen van ontspanning ontdekt. Ook die bolletra's verdwenen dus. In dertig tot veertig jaar tijd werden tientallen bolletra's gesloten. Ook de andere volksspelen kregen klappen en werden verbannen naar een gelegenhedenactiviteit zoals de wijkkermis.

Die evolutie was niet te stoppen. De herberg en het trabolspel waren niet meer van "de moderne tijd". De jongeren verkozen de dancings boven de herbergen, de ouderen bleven gekluisterd aan hun tv-toestel.

Gelukkig zijn de bolletra's niet allemaal verdwenen. Een aantal is gebleven met een beperkte groep verknochte liefhebbers. Vandaag zijn ze een "kroonjuweel" van ons volkskundig patrimonium. Omdat het zo mooi is, mag dit volksspel zeker niet verdwijnen. De actuele

Een schilderij van Antoon Joostens en gemaakt rond 1880.

fervente beoefenaars van dit spel zijn gelukkig dat het nog bestaat. Hun opdracht is overduidelijk: ze moeten alles in het werk stellen om het in ere te houden en het te doen heropleven.

Toestand van het trabolspel op vandaag.

In West-Vlaanderen kan men drie kernregio's onderscheiden waar het trabolspel nog intens beoefend wordt:

- Noord-West-Vlaanderen met Torhout, Koekelare, Kortemark, Ichtegem, Eernegem, Gistel, Beerst, en Jabbeke.
- Midden-West-Vlaanderen met Gits, Roeselare, Izegem, Ardooië, Oostnieuwkerke, Westrozebeke, Poelkapelle en Moorseele.
- De Westhoek met Poperinge, Dikkebus, Kemmel en Watou.

Buiten deze regio's vinden we nog het spel in St.-Denijs, een laatste overblijfsel van hetgeen ooit bestaan heeft in de regio van Kortrijk.

In voornoemde gemeenten tellen we nog 28 bolletra's. Ze hebben met elkaar gemeen dat ze wel degelijk zeer gelijkaardig zijn, met bollenbanen in travorm, waarvan de afmetingen ongeveer gelijk zijn, en

"Het Westvlaams Trabolspel",
Gerard Vervaeke, Izegem 2002,
ISBN 90-747-0510-3

met vrij gelijkaardige bollen qua afmetingen en gewicht. 12 van die bolletra's zijn op dit ogenblik met hun club aangesloten bij de *West-Vlaamse Boldersfederatie*. We vermoeden dat er in West-Vlaanderen ongeveer 500 trabolders geregeld actief zijn, waarvan het leeuwen-aandeel behoort tot de 12 aangesloten clubs bij de Federatie. De clubs organiseren regelmatig prijskampen, waaraan geregeld 60 tot 120 liefhebbers deelnemen. De Federatie organiseert ieder jaar, in samenwerking met de clubs, de provinciale kampioenschappen in verschillende categorieën, alsmede het tornooi *De Weekbode*, een competitie tussen de clubs gespreid over een geheel jaar

Dat het West-Vlaams trabolspel problemen kent kan niet geloofend worden. Vertonen het aantal bolletra's en het aantal beoefenaars nog steeds de neiging om achteruit te gaan? In de laatste vijftien jaren is er gelukkig een stabilisering gekomen en is er een aantal verschijnselen die ons doet leven met hoop en enthousiasme. Zo is er het feit dat in meerdere gemeenten nieuwe bolletra's werden gecreëerd in stedelijke sportcentra en seniorenruimtes. We vinden ze reeds in Eernegem,

Izegem, Gits, Ardoioie, Kortemark, St.-Denijs en Westrozebeke. We hebben vanzelfsprekend niets tegen het behoud van cafés met bollet-ra's maar... een vestiging in een gemeentelijke eigendom lijkt ons een grotere zekerheid voor het verder bestaan.

Een nieuw en gunstig fenomeen is ook de aansluiting van dames. Waarom niet? We zijn er van overtuigd dat ook zij kunnen uitgroeien tot handige bolders. Er zijn al enkele clubs waar dit aangewakkerd wordt en met succes. Eernegem en Schiervelde-Roeselare zijn hiervan opvallende voorbeelden.

Jongeren? Nieuwe beoefenaars? We zien er komen, maar spijtig genoeg voorlopig niet in groten getale. Op dit vlak zouden in alle clubs zware inspanningen moeten geleverd worden.

Besluit

Tot besluit willen wij herinneren aan het feit dat de Vlamingen al 350 jaren aan het bollen zijn. Hun bolspel heeft zich in al die jaren vertakt in gevarieerde speelwijzen, maar de grote lijnen zijn dezelfde gebleven. Het West-Vlaams trabolspel is er één van. Het mag beschouwd worden als "het schaakspel onder de bolspele" van binnen en buiten Vlaanderen. Het is een erfgoed van onschatbare waarde. Laten we het koesteren!